

Artur Gajdos^{},
Karolina Lewandowska^{**}*

UNIFIKACJA KIERUNKÓW KSZTAŁCENIA – TEORIA I PRAKTYKA

1. WPROWADZENIE

Obowiązujące „Prawo o szkolnictwie wyższym” deklaruje dostosowanie modelu kształcenia akademickiego do Deklaracji Bolońskiej. Jednym z celów tej deklaracji jest powstanie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. Osiągnięcie wyznaczonego celu wydaje się niemożliwie bez unifikacji systemu kształcenia. Pojawia się pytanie, jaki sposób standaryzacji systemu edukacji może być zastosowany i zaakceptowany, szczególnie na poziomie szkolnictwa wyższego?

Celem opracowania jest prezentacja założeń Deklaracji Bolońskiej w kontekście procesów unifikacyjnych, przeprowadzenie analizy standaryzacji kierunku gospodarka przestrzenna na polskich uczelniach oraz próba określenia, czy są to procesy unifikacji, czy raczej harmonizacji.

2. UNIFIKACJA W SZKOLNICTWIE WYŻSZYM

Standaryzacja polega na wprowadzaniu standardów, czyli norm, modeli lub wzorców do określonego procesu – w interesującym nas przypadku do procesu kształcenia (Kwiatkowski, Sepkowska, 2000).

Procesy unifikacji mogą być różnie rozumiane. W przypadku szkolnictwa wyższego to raczej harmonizacja, a nie normalizacja i ujednolicenie. Zunifikowaniu mogą podlegać wszystkie lub jedynie wybrane elementy procesu kształcenia. Wśród nich można wymienić:

^{*} Dr, Uniwersytet Łódzki.

^{**} Mgr, Uniwersytet Łódzki.

- cele kształcenia,
- strukturę systemu kształcenia,
- treści kształcenia,
- metody kształcenia,
- formy kształcenia,
- środki kształcenia,
- kontrolę i ocenę wyników kształcenia,
- przygotowanie nauczycieli.

O ile na poziomie podstawowym i ponadpodstawowym procesy unifikacji są prowadzone na szeroką skalę w wielu elementach, to w szkolnictwie wyższym wydaje się wręcz niemożliwe zastosowanie standaryzacji pozostałych elementów, poza strukturą kształcenia.

Zmiany, które są wprowadzane lub planowane do wprowadzenia w kontekście harmonizacji systemu kształcenia to:

- trzy szczeble kształcenia wyższego,
- łączenie uniwersytetów,
- rewizja nazw i liczby kierunków studiów,
- wprowadzenie tzw. kształcenia zamawianego,
- wprowadzenie rozszerzonego egzaminu zamiast pisemnej pracy magisterskiej.

Celem tych działań jest zunifikowanie polskiego systemu kształcenia studentów ze standardami zachodnioeuropejskimi, przystosowanie edukacji wyższej do potrzeb rynku pracy oraz do Strategii Lizbońskiej, zgodnie z którą rozwój gospodarczy i postęp technologiczny państw jest niemożliwy bez ścisłej współpracy nauki i gospodarki.

Organizacja studiów w Polsce ma być dostosowywana do zasad zawartych w Deklaracji Bolońskiej – dokumentu zawierającego listę zadań, których spełnienie prowadzi do zbliżenia systemów szkolnictwa wyższego krajów europejskich i powstania Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. W praktyce oznacza to kształcenie na trzech szczeblach studiów: zawodowym (zakończonym uzyskaniem tytułu licencjata lub bakałarza), magisterskim oraz doktorskim.

Wprowadzenie trójstopniowego modelu kształcenia na poziomie wyższym można uzasadnić kilkoma istotnymi procesami zachodzącymi w rzeczywistości społeczno-ekonomicznej¹:

- potrzeba posiadania wyższego wykształcenia staje się coraz bardziej powszechna,
- pogłębienie zróżnicowania potrzeb dotyczących wiedzy, kompetencji i umiejętności,
- konieczność kształcenia ustawicznego,

¹ por. Charakterystyka trzech stopni kształcenia, materiał do dyskusji, maszynopis.

- proces gwałtownego rozwoju, pogłębiania i specjalizowania się wiedzy,
- zindywidualizowany i mobilny proces kształtowania kariery zawodowej,
- konieczność współkształtowania własnej edukacji,
- uczestniczenie w społeczeństwie demokratycznym i wypełnianie ról społecznych wymaga nieustannego poszerzania wiedzy i umiejętności.

Ujednolicony system kształcenia ułatwia uznawanie kwalifikacji polskich absolwentów w Europie. Kształcenie w szkołach wyższych może być lepiej dostosowane do potrzeb rynku pracy. Również liczba kierunków i nazw studiów może zostać zredukowana i poprawiona.

Deklaracja Bolońska wskazuje tylko ogólnie sposoby realizacji głównych celów (*Deklaracja bolońska...*):

- wprowadzenie systemu porównywalnych dyplomów,
- wprowadzenie studiów 2 i 3 stopniowych,
- wprowadzenie punktowego systemu rozliczania osiągnięć studentów – ECTS (*European Credit Transfer and Accumulation System*),
- wdrażanie mobilności studentów i pracowników w skali europejskiej,
- współdziałanie w zakresie wysokiej jakości edukacji,
- propagowanie problematyki europejskiej w kształceniu,
- wdrażanie systemów kształcenia ustawicznego (*Life Long Learning*),
- czynny udział we wdrażaniu władz uczelni, pracowników i studentów jako podstawowy warunek sukcesu.

Schemat 1. Unifikacja ścisła

Kierunek kształcenia
Minimum programowe
Program kształcenia
Realizacja procesu kształcenia
Kompetencje

Źródło: opracowanie własne.

Ścisłe rozumienie unifikacji jako pełnego ujednolicenia i standaryzacji mogłoby prowadzić (w skrajnej postaci) do stworzenia modelu kształcenia, w którym wszystkie elementy są jednakowe. Powodowałoby to kształcenie na danym kie-

runku specjalisty o ściśle określonych kompetencjach (jednolitych w całym systemie).

Szkoła wyższa (szczególnie Uniwersytet) nie jest powołana jedynie do kształcenia specjalistów w danej dziedzinie, stanowi również (lub przede wszystkim) miejsce wymiany myśli, pomysłów, sądów. Zbyt głębokie procesy standaryzacji raczej nie służą ogólnie rozumianemu rozwojowi, a jedynie lepszej organizacji stanu bieżącego. Z tego względu wydaje się, że proces dostosowywania do standardów unijnych jest pożądanym w kontekście porównywalności struktury systemu kształcenia, a nie jego treści, metod, form i środków. W związku z tym założenia Deklaracji Bolońskiej zmierzają do harmonizacji, a nie ujednolicenia procesu kształcenia przyjmując, że w różnorodności zharmonizowanych systemów będzie tkwiła potężna siła prorozwojowa, z pełnym poszanowaniem autonomii uczelni.

Schemat 2. Unifikacja częściowa – harmonizacja

Źródło: opracowanie własne.

2. KIERUNEK GOSPODARKA PRZESTRZENNA W POLSKIM SYSTEMIE KSZTAŁCENIA

Najbardziej powszechną formą zdobywania wiedzy niezbędnej do realizowania rozmaitych zadań administracji publicznej są studia na kierunku gospodarka przestrzenna. Kierunek ten został powołany w 1995 roku przez Radę Główną Szkolnictwa Wyższego na wniosek zainteresowanych uczelni, między innymi Rektora Politechniki Wrocławskiej. Zespół ekspertów, powołany przez Ministra Edukacji Narodowej, określił, iż absolwent kierunku gospodarka przestrzenna powinien posiadać umiejętności niezbędne do uczestniczenia w kształtowaniu przestrzennej organizacji rozwoju społeczno-gospodarczego. Podkreślono również, że wiedza przyswajana przez studentów powinna mieć charakter interdyscyplinarny – społeczny, ekonomiczny, przyrodniczy, techniczny. Zalecono, aby nauczanie realizowane było w rozmaitych uczelniach nadających kierunkowi charakterystyczny profil zależny od typu uczelni (por. Chmielewski).

Tablica I

Gospodarka Przestrzenna na wyższych uczelniach w Polsce

Uczelnia	Wydział
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie	Ekonomiczno-Rolniczy
Uniwersytet Warszawski	Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego UW
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	Nauk Geograficznych i Geologicznych
Uniwersytet Łódzki	Ekonomiczno-Socjologiczny
Uniwersytet Łódzki	Zarządzania/Nauk Geograficznych
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu	Inżynierii Kształtowania Środowiska i Geodezji
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	Geodezji i Gospodarki Przestrzennej
Akademia Ekonomiczna im. Karola Adamieckiego w Katowicach	Ekonomii
Akademia Ekonomiczna w Krakowie	Ekonomii
Akademia Ekonomiczna w Poznaniu	Zarządzania
Politechnika Warszawska	Geodezji i Kartografii
Politechnika Wrocławska	Architektury
Szkoła Wyższa im. Bogdana Jańskiego w Warszawie	Zarządzania
Szkoła Wyższa Warszawska w Warszawie	Wydział Środowiska Człowieka
Wyższa Szkoła Biznesu Wiejskiego w Warcinie	Wydział Biznesu i Gospodarki Przestrzennej
Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku	Gospodarki Przestrzennej
Wyższa Szkoła Humanistyczna we Wrocławiu	Techniczno-Ekonomiczny
Wyższa Szkoła Infrastruktury i Zarządzania w Warszawie	Gospodarki Przestrzennej
Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Rozwoju Regionalnego w Raszynie	Gospodarki Przestrzennej

Źródło: opracowanie własne.

Kierunek gospodarka przestrzenna można studiować na wydziałach architektury i urbanistyki, ekonomicznych, zarządzania czy nauk geograficznych, zarówno na uniwersytetach, politechnikach, jak i akademiach ekonomicznych.

Nowe minima programowe dla kierunku gospodarka przestrzenna opracowano w 2006 roku, zakładając wyposażenie studentów w możliwie wysokie kompetencje.

W nowych minimach programowych ustalono, iż studia pierwszego stopnia kończą się nadaniem tytułu zawodowego licencjata lub tytułu zawodowego inżyniera. Studia licencjackie trwają nie krócej niż 6 semestrów. Liczba godzin zajęć nie powinna być mniejsza niż 2200, a liczba punktów ECTS nie mniejsza niż 180. Natomiast studia inżynierskie trwają nie krócej niż 7 semestrów. Liczba godzin zajęć nie powinna być mniejsza niż 2500, a liczba punktów ECTS nie mniejsza niż 210. Absolwenci studiów pierwszego stopnia posiadają interdyscyplinarną wiedzę z zakresu przestrzennej organizacji rozwoju społeczno-gospodarczego oraz ekonomiczną, przyrodniczą i społeczną, absolwenci studiów inżynierskich – dodatkowo wiedzę o charakterze technicznym. W grupie treści podstawowych zaproponowano kształcenie w zakresie: matematyki, statystyki, ekonomii, geografii ekonomicznej, rysunku technicznego i planistycznego, socjologii, historii urbanistyki, prawoznawstwa oraz dodatkowo dla studiów inżynierskich grafiki inżynierskiej i fizyki. W grupie treści kierunkowych zaproponowano kształcenie w zakresie: podstaw gospodarki przestrzennej, społeczno-kulturowych uwarunkowań gospodarki przestrzennej, przyrodniczych uwarunkowań gospodarowania przestrzenią, prawnych uwarunkowań gospodarki przestrzennej i ochrony środowiska, ekonomiki miast i regionów, samorządu terytorialnego, projektowania urbanistycznego, planowania przestrzennego, planowania infrastruktury technicznej, geograficznych systemów informacji przestrzennej oraz strategii rozwoju gminy.

Studia drugiego stopnia na kierunku gospodarka przestrzenna kończą się nadaniem tytułu zawodowego magistra. W przypadku absolwentów studiów licencjackich trwają nie krócej niż 4 semestry. Liczba godzin zajęć nie powinna być mniejsza niż 1000, a liczba punktów ECTS nie mniejsza niż 120. Natomiast w przypadku absolwentów studiów inżynierskich trwają nie krócej niż 3 semestry. Liczba godzin zajęć nie powinna być mniejsza niż 900, a liczba punktów ECTS nie mniejsza niż 90. Absolwenci posiadają wiedzę i umiejętności z zakresu konceptualizacji i planowania zrównoważonego rozwoju oraz kształtowania środowiska przestrzennego. Posiadają kompetencje analityczne, kreatywne, metodologiczne oraz negocjacyjne, rozumieją uwarunkowania społeczne i interkulturowe swojej działalności. W grupie treści podstawowych, studiów drugiego stopnia, zaproponowano kształcenie w zakresie: teorii systemów, kształtowania i ochrony środowiska oraz teorii organizacji i zarządzania. W grupie treści kierunkowych zaproponowano kształcenie w zakresie: gospodarki przestrzennej

Unii Europejskiej, marketingu terytorialnego, polityki regionalnej, technik legislacyjnych w planowaniu, planowania rozwoju miast oraz modeli w gospodarce przestrzennej (por. Standardy kształcenia, www.nauka.gov.pl).

Oprócz treści kształcenia zaproponowanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w minimach programowych, wprowadzano dodatkowe przedmioty często specyficzne dla danej uczelni bądź wydziału, nadające charakterystyczny profil kierunkowi gospodarka przestrzenna. Zatem absolwenci kierunku posiadają często bardzo różne umiejętności, są specjalistami w rozmaitych obszarach gospodarki przestrzennej, w zależności od typu uczelni, którą ukończyli.

Poniżej zaprezentowano przegląd kilku przykładowych sylwetek absolwentów kierunku gospodarka przestrzenna wraz z prezentacją specyficznych treści programowych realizowanych w toku studiów.

1. Politechnika Wrocławska (Wydział Architektury) – Absolwenci kierunku gospodarka przestrzenna otrzymują tytuł magistra inżyniera w zakresie planowania przestrzennego. Są to przede wszystkim projektanci, konserwatorzy zabytków, architekci, urbaniści, którzy posiadają uprawnienia do wydawania decyzji o warunkach zabudowy terenu. Szczególny nacisk Politechnika Wrocławska kładzie na treści związane z geodezją, urbanistyką, architekturą, wprowadzając przedmioty, tj.: geometria wykreślna i grafika inżynierska, kartografia tematyczna, geodezja i fotogrametria, projektowanie urbanistyczne, projektowanie budynków i budowli, kształtowanie krajobrazu.

2. Akademia Ekonomiczna w Krakowie (Wydział Ekonomii) – Absolwent gospodarki przestrzennej to menadżer, urzędnik, ekspert, przede wszystkim ekonomista. Specjalności tj.: audyt w jednostkach sektora finansów publicznych, media w gospodarce i administracji publicznej, zarządzanie kapitałem ludzkim w Administracji Publicznej, programowanie i strategię rozwoju czy analizy w gospodarce i administracji publicznej przygotowują kompetentną kadrę ekonomistów dla szeroko pojętego sektora publicznego, w tym administracji rządowej i samorządowej, służby cywilnej, organizacji pozarządowych oraz przedsiębiorstw i instytucji publicznych. Akademia Ekonomiczna w Krakowie stawia przede wszystkim na kształcenie w zakresie ekonomii wprowadzając przedmioty: mikroekonomia, makroekonomia, ekonomika i organizacja przedsiębiorstwa publicznego, gospodarka publiczna, polityka gospodarcza, finanse publiczne, etyka funkcjonowania instytucji publicznych, organizacja audytu wewnętrznego w jednostkach sektora publicznego, zarządzanie kapitałem ludzkim w administracji publicznej.

3. Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie (Wydział Geodezji i Gospodarki Przestrzennej) – Absolwent gospodarki przestrzennej to specjalista w zakresie rzeczoznawstwa majątkowego i obrotu nieruchomościami. Specjalności tj.: gospodarowanie przestrzenią i nieruchomościami oraz zarządzanie

nieruchomościami przygotowują studentów do pracy w jednostkach samorządu terytorialnego w tym zakresie. Szczególny nacisk Uniwersytet Warmińsko-Mazurski kładzie na treści związane z gospodarką nieruchomościami, wprowadzając przedmioty: podstawy geodezji i kartografii, systemy wyceny i zarządzania, kataster nieruchomości, zarządzanie rozwojem nieruchomości, gospodarowanie zasobami nieruchomości.

4. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych) – Absolwent gospodarki przestrzennej to przede wszystkim geograf-geolog. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza dużą wagę przywiązuje do kształcenia w zakresie społeczno-demograficznym i ekonomicznym, przyrodniczym oraz ekologicznym, wprowadzając przedmioty: geografia społeczno-ekonomiczna, przyrodnicze podstawy gospodarowania, gospodarka wodna, zasady gospodarowania surowcami mineralnymi, zagospodarowanie turystyczne, geografia ekonomiczna Polski, geografia miast i wsi, prawne podstawy ochrony zasobów przyrodniczych, fizjografia planistyczna, geografia fizyczna Polski, rolnictwo i gospodarka żywnościowa.

5. Uniwersytet Łódzki (Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny) – Absolwent kierunku gospodarka przestrzenna potrafi kompleksowo ujmować różne zagadnienia gospodarcze, społeczne i przestrzenne. Wyposażony jest w metody i narzędzia konieczne do rozwiązywania problemów gospodarki przestrzennej w skali miasta, regionu i państwa. Ze względu na dużą liczbę godzin przedmiotów ilościowych (matematyka, statystyka, ekonometria, ekonometria przestrzenna i wielowymiarowa analiza porównawcza, prognozowanie i symulacje procesów społeczno-gospodarczych) absolwent posiada umiejętność wykonywania rozmaitych analizy i prognoz ekonomicznych. Dodatkowo na kierunku oferowana jest specjalność modelowanie i prognozowanie regionalne, gdzie wykładane są następujące przedmioty: statystyka regionalna i małych obszarów, ekonometryczne modele regionów, badania ilościowe rynku nieruchomości, metody klasyfikacji i analizy danych w badaniach regionalnych, systemy informacji regionalnej z zastosowaniem Internetu, prognozowanie praktyczne, badania operacyjne w zarządzaniu regionalnym, statystyczne metody analizy rynków lokalnych, nowoczesne metody analiz ilościowych w naukach społecznych. Specjalność łączy treści z zakresu, geografii ekonomicznej, ekonomii, ekonometrii i ekonometrii przestrzennej, dzięki czemu kształci specjalistów posiadających umiejętność optymalizacji oraz analizy i prognozowania rozmaitych zjawisk społeczno-gospodarczych w ujęciu przestrzennym, przy pomocy specjalistycznego oprogramowania komputerowego.

Na Uniwersytecie Łódzkim kierunek gospodarka przestrzenna realizowany jest wspólnie również przez Wydział Nauk Geograficznych i Wydział Zarządzania. Absolwent tego kierunku (w odróżnieniu od absolwenta Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego) posiada rozszerzoną wiedzę w zakresie geografii oraz zarządzania w jednostkach samorządu terytorialnego. Wprowadzenie przedmio-

tów: przyrodnicze aspekty gospodarowania, geografia osadnictwa, ekologia, waloryzacja środowiska, kształtowanie i ochrona środowiska, podstawy zarządzania, zarządzanie logistyczne w jednostkach samorządu, umożliwia kształcenie specjalistów ukierunkowanych przede wszystkim na problematykę związaną z geograficzno-ekologicznymi aspektami gospodarki przestrzennej.

Charakterystyczną cechą absolwenta kierunku gospodarka przestrzenna jest umiejętność wykorzystywania wiedzy o charakterze interdyscyplinarnym – ekonomicznym, społecznym, urbanistycznym i przyrodniczym – w praktyce, czyli przy tworzeniu przestrzennej organizacji rozwoju społeczno-gospodarczego. Niemniej jednak osoby posiadające ten sam tytuł – magistra gospodarki przestrzennej – mogą posiadać zupełnie różne umiejętności i kompetencje. Mogą być specjalistami w rozmaitych obszarach gospodarki przestrzennej, w zależności od tego, na której uczelni ukończyli studia. Mogą być ukierunkowani na problematykę związaną z planowaniem przestrzennym i architekturą czy gospodarką nieruchomościami, na aspekty geograficzno-geologiczne gospodarki przestrzennej, bądź też na zagadnienia związane z ilościową analizą i prognozowaniem procesów społeczno-ekonomicznych, co również stanowi integralną część planowania przestrzennego. Wyraźnie widać, że nie można mówić o unifikacji kierunku gospodarka przestrzenna. Wręcz przeciwnie, uczelnie starają się nadać kierunkowi niepowtarzalny, jedyny w swoim rodzaju charakter. Zakres unifikacji procesu kształcenia na kierunku gospodarka przestrzenna wpisuje się w założenia Deklaracji Bolońskiej. W oparciu o minima programowe stworzone zostały wysoko wyspecjalizowane kierunki wykorzystujące specyfikę uczelni, na których są oferowane.

3. WNIOSKI KOŃCOWE

Przeprowadzone rozważania oraz próba empirycznej weryfikacji procesów unifikacji skłaniają do wyartykułowania kilku wniosków generalnych.

1. Jeden kierunek – wiele sposobów realizacji (opcje w minimach).
2. Unifikacja formalna – nazwa kierunku, minima.
3. Różnorodność realizacji – uczelnie, wydziały, specjalności.
4. Różnorodność kompetencji – sylwetki absolwentów.
5. Najistotniejszy element: relacje student – nauczyciel akademicki.

Unifikacja rozumiana raczej jako zharmonizowanie struktury systemu kształcenia stanowi proces niezbędny w budowie spójnej strategii rozwoju gospodarki europejskiej w kierunku gospodarki opartej na wiedzy. Utrzymanie autonomii uczelni w kwestii treści, metod, form i środków kształcenia może wspomagać wykorzystanie unikalnej specyfiki potencjału kadry naukowo-dydaktycznej oraz kreować wartość dodaną w budowie ponadnarodowych społeczeństw opierających swą przewagę konkurencyjną na wiedzy.

LITERATURA

- Bogaj A., *Kształcenie ogólne. Między tradycją a ponowoczesnością*, IBE, Warszawa 2000.
- Brzezińska A., Brzeziński J. Eliaś A. (red.), *Ewaluacja a jakość kształcenia w szkole wyższej*, Wydawnictwo Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej „Academica”, Warszawa 2004.
- Chmielewski J.M., *Nowe standardy nauczania*, www.urbanista.pl/arch/11005.php
- Deklaracja bolońska i co dalej?* Portal Internetowy Ministerstwa Edukacji Narodowej, www.men.gov.pl
- Kwiatkowski S.M., Sepkowska Z. (red.), *Budowa standardów kwalifikacji zawodowych w Polsce*, IBE-ITeE, Warszawa-Radom 2000.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiki pracy*, ŻAK, Warszawa 2001.
- Portal Internetowy Kierunki Studiów w Polsce, www.kierunkistudiow.pl
- Portal Internetowy Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, www.nauka.gov.pl

Artur Gajdos, Karolina Lewandowska

UNIFICATION OF EDUCATIONAL COURSES – THEORY AND PRACTICE

The goal of this study is to present objectives of the Bologna Declaration in a context of unification processes and analysis of standardization of spatial economy taught on Polish universities.

Unification known as synchronized education system is a process necessary to build a coherent development strategy of European knowledge-based economy. Maintaining an academic autonomy in terms of substance, methods, forms and means of education may support utilization of academic personnel's capabilities and create new ways of building supranational societies who base their vantage on knowledge.